

Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи

магістр
(освітній ступінь)

на тему:

“Потенціал неформальної освіти в контексті формування професіоналізму майбутніх фахівців із соціальної роботи”

Виконала:

здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота
м22СР групи
Анастасія СЕРДЮЧЕНКО

Науковий керівник:

к. пед. н., доц. Катерина ПЕТРОВСЬКА

Рецензент:

к. пед. н., доц. Анастасія ПОПОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	7
1.1 Сутність, характерологічні ознаки та передумови розвитку неформальної освіти в Україні	7
1.2 Неформальна освіта в професійному становленні майбутніх фахівців із соціальної роботи	23
1.3 МООС як форма неформальної освіти майбутніх фахівців із соціальної роботи	36
Висновки до першого розділу	49
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ	50
2.1 Аналіз здобуття неформальної освіти майбутніми фахівцями із соціальної роботи	50
2.2 Розробка гайду з “МООС” як форми неформальної освіти майбутніх фахівців з соціальної роботи	65
Висновки до другого розділу	84
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	87
ДОДАТКИ	92

ВСТУП

Швидкий розвиток міжнародних зв'язків нашої країни, її спрямування на пріоритетний науково-технологічний розвиток, активна інтеграція в Європейську Співдружність у контексті Болонського процесу визначили вирішення першочергового завдання сучасної освітньої спільноти - сприяти розвитку та формуванню особистості з гуманістичними цінностями, з високою професійною компетентністю та високою соціальною свідомістю, яка здатна вирішувати актуальні проблеми сучасного суспільства.

Перехід від індустріального до інформаційного суспільства зумовив те, що Україна приєдналася до процесу модернізації та оновлення освіти. Стратегічним завданням освітньої політики нашої країни, яке сформульоване у нормативних документах, є забезпечення конкурентоспроможності української освіти на ринку світових освітніх послуг, розширення участі учнів, студентів, педагогів, вчених і закладів освіти у проектах міжнародних освітніх організацій і співтовариств. Реалізація цих завдань неможлива без розуміння сутності глобальних процесів у всіх сферах життя загалом і освітній зокрема.

Сьогодні у країні відбувається переорієнтація методів, форм та змісту освіти в залежності від інтересів споживачів освітніх послуг. Відбувається зміна пріоритетів оцінювання результативності системи освіти, а також впровадження та поширення освітніх послуг у сфері неформальної освіти. Використання формальною освітою досягнень і досвіду неформальної освіти, з опорою на зміст інформальної освіти, також важливе.

Неформальна освіта має свої переваги у мобільності та гнучкості. Вона дозволяє здобути освіту, що допомагає надолужити пропущене незалежно від рівня віку, статі, освіти тощо. Також вона сприяє постійній адаптації людини до мінливого світу, нових суспільних та економічних умов, допомагає безперервно збагачувати творчий потенціал особистості.

З урахуванням розвитку потреб молоді у навчанні протягом усього життя, знання, уміння та навички, здобуті в системі неформальної освіти, стають дедалі актуальнішими та визнаними. Це виводить навчання за межі інституційного простору та розширює можливості здобуття освіти у будь-який час, незалежно від віку. Така освіта передбачає різноманітні форми та нефіксовані тимчасові рамки її здобуття. Неформальна освіта є важливим елементом у процесі створення демократичного суспільства та виховання громадянина. Її значення для демократизації пояснюється також тим, що її гнучкість та особливості організації дають змогу навчальним закладам вирішувати різноманітні освітні завдання та проблеми професійної підготовки й виховання молодих людей.

Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців щодо проблеми неформальної освіти охоплює різноманітні вікові категорії суб'єктів освітньої діяльності. Зокрема, роботи М. Кічули, Ю. Закаулова, К.Боріна, Г. Ніколаї присвячені аспектам неформальної освіти дітей в системі формальної освіти країн-членів ЄС; в наукових працях Р. Науменко викладено порівняння особливостей розвитку і становлення неформальної освіти дітей і молоді в Україні та країнах Європейського регіону; Ю. Деркач, Л. Шаповалової, О. Бондаренко та П. Кряжева досліджують особливості формування неформальної складової освіти студентської молоді; особливості неформальної освіти в зарубіжних країнах розглядали Н. Савченко, О. Биковська, І. Петрова, В. Стрижалковська; Т. Десятов, В. Луговий, С. Закревська, О. Лазоренко, В. Андрущенко, Н. Махиня досліджували історію, особливості функціонування, перспективи розвитку неформальної освіти у національному, європейському та світовому вимірах.

Необхідність включення неформальної освіти у підготовку фахівців з соціальної роботи для надання соціальних послуг пояснюється декількома аспектами. Спочатку, це відзначається потребою у підвищенні мобільності та конкурентоспроможності цих фахівців в умовах постійних змін і

модернізації соціальної сфери. Крім того, неформальне навчання дозволяє формувати соціальні компетенції у суб'єктів з розвинутими індивідуальними пізнавальними потребами, які виходять з власних уявлень та установок щодо особистісної самореалізації. Вони прагнуть отримати додаткову підготовку в різних сферах, таких як лінгвістика, психологія, педагогіка, комунікації, економіка тощо, орієнтовану на конкретні практичні навички та потреби ринку праці. Також важливою є можливість розширення доступу до освіти як умови самореалізації в суспільстві. Окрім того, необхідність практичного впровадження передових науково-теоретичних підходів у освітні процеси важлива для гуманізації та демократизації українського суспільства. Популярність та переваги впровадження неформальної освіти в контексті формальної зумовило вибір теми нашого дослідження: “Потенціал неформальної освіти в контексті формування професіоналізму майбутніх фахівців із соціальної роботи”.

Об'єкт: неформальна освіта майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Предмет: сутність та особливості МООС як форми неформальної освіти майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Мета: дослідити особливості та форми неформальної освіти та розробити гайд з МООС задля сприяння формуванню професіоналізму майбутніх фахівців із соціальної роботи в контексті неформальної освіти.

Завдання:

1. Визначити сутність та форми неформальної освіти.
2. Проаналізувати особливості та переваги “МООС” як форми неформальної освіти.
3. Здійснити дослідження здобуття неформальної освіти майбутніми фахівцями з соціальної роботи Бердянського державного педагогічного університету.
4. Розробити гайд з “МООС” для майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної, соціально-педагогічної літератури, синтез, систематизація, абстрагування з метою обґрунтування та уточнення базових понять дослідження;
- *емпіричні*: опитування;
- *статистичні*: методи математичної статистики.

Структура магістерської роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить ■■■ сторінок, із них основного тексту – ■■■ сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження вказують на важливість та актуальність неформальної освіти для майбутніх фахівців із соціальної роботи в українському освітньому контексті.

Надано загальний огляд сутності та передумов розвитку неформальної освіти в Україні, підкреслюючи її значущість для підвищення конкурентоспроможності та професійного розвитку майбутніх фахівців.

Розглянуто поняття неформальної освіти – навчальна діяльність, яка виникає з освітніх потреб та бажань молоді отримати необхідні знання та навички і відбувається поза межами освітніх програм офіційних закладів освіти.

Аналіз методів та форм неформальної освіти вказує на різноманітність підходів, що можуть бути успішно використані у підготовці соціальних працівників. Важливим елементом є розгляд масових відкритих онлайн курсів (МООС) як ефективного інструменту для здобуття неформальної освіти, зокрема для майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Здійснено аналіз здобуття неформальної освіти майбутніми фахівцями із соціальної роботи. Результати опитування здобувачів свідчать про їх інтерес та усвідомлення важливості неформальної освіти, але водночас вказують на нестачу знань про МООС. Опитувані визначили, що вони виявляють інтерес до тих напрямків і сфер неформальної освіти, які сприятимуть їхньому професійному становленню в галузі соціальної роботи. Однак було виявлено обмежену знайомість з платформами масових відкритих онлайн курсів (МООС), і практично відсутність здобуття неформальної освіти на цих платформах.

Розроблено гайд з МООС, як практичний інструмент для здобувачів, щоб ефективно використовувати ці ресурси для свого освітнього та професійного розвитку.

Узагальнюючи, дослідження підтверджує важливість ролі неформальної освіти в підготовці соціальних працівників, а також підкреслює потребу усунення інформаційних бар'єрів щодо використання МООС. Запропоновані рекомендації можуть служити основою для подальших покращень у сфері навчання та підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авшенюк Н. Проект “Масові відкриті онлайн-курси” як інноваційний підхід здобуття вищої освіти в умовах глобалізації. *Вища освіта України*. Т. 2. Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології, 2014. С. 128-132

2. Андрощук І., Калюжка Т., Піддячий В., Шарошкіна Н. Навчання дорослих в умовах неформальної освіти : практичний посібник. К. : ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. 215 с.

3. Ващенко Л. Інформаційно-освітнє середовище в умовах неформальної освіти. *Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти* : матеріали II міжнар. наук.-прак. конф. 14 травня 2020 р. Глухів, 2020. С. 112-114

4. Ващенко Л. Розвиток неформальної освіти в умовах цифрової трансформації. *Інформаційні технології в соціокультурній сфері, освіті та економіці* : міжнар. наук.-прак. конф. студ. і молод. вчених. 21-22 квітня 2020. Київ, 2020. С. 90-94

5. Вороніна Ю., Ортіна Г., Плотніченко С., Рибильченко Н., Єфименко Л. Неформальна освіта як інструмент для професійного простору. *Збірник науково-методичних праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*. Вип. 24, 2021 С. 394-398

6. Гуревич Р., Кадемія М. Смарт-освіта - нова парадигма сучасної системи освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Вип. 4, 2016. С. 71-78

7. Деркач Ю. Неформальна освіта як умова неперервного навчання молоді. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. Вип. 23, 2008. С. 17-22

8. Зленська Д., Попова А. Особливості організації неформальної освіти соціальних працівників у Швеції. *Збірник тез наукових доповідей студентів*

Бердянського державного педагогічного університету. Том 1. Педагогічні науки, 2019. С. 136-139

9. Конончук Н. Особливості використання MOOC в умовах неформальної освіти. *Інноваційні наукові дослідження : теорія, методологія, практика* : матер. IV міжнар. наук.-прак. конф. 28-29 лютого 2020 р. Київ, 2020. С. 33-37

10. Лисак Г. Використання масових відкритих онлайн-курсів як інноваційної тенденції в освіті. URL:http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9333/1/Lysak_Zb.pdf.

11. Модернізація технології навчання в умовах реформи університетської освіти : колективна монографія / за заг. ред. О. Самойленко, І. Бацуровської. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 456 с.

12. Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти : теорія і практика : монографія / М. Вовк, Л. Султанова, Н. Філіпчук, С. Соломоха, Ю. Грищенко. К., 2019. 498 с.

13. Осецький В., Татомир І. Роль масових відкритих онлайн-курсів у сучасному “освітньому ландшафті”. *Науковий журнал “Економіка України”*. Проблеми освіти. № 12 (673), 2017. С. 86-98

14. Острога М., Шамоня В., Шершень О. Цифрові освітні платформи як інструмент реалізації неформальної освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*. Т. 10. № 4, 2022. С. 27-36

15. Павлик Н. Експертна оцінка результативності неформальної освіти у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Педагогічні науки. Вип. 4 (95), 2018. С. 145-151

16. Павлик Н. Зарубіжний досвід організації неформальної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи*

Гоголя. Серія “Психолого-педагогічні науки”. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. № 1, 2016. С. 264-273

17. Павлик Н. Концепція впровадження неформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Інноваційна педагогіка*. № 8, 2018. С. 163-165

18. Павлик Н. Науково-методичний інструментарій неформальної освіти у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів. *Балканско Научно Обозрение*. № 1, 2018. С. 64-68

19. Павлик Н. Неформальна освіта у системі освіти України. *Освітологічний дискурс*. № 2 (14), 2016. С. 27-37.

20. Павлик Н. Предмет дослідження неформальної освіти як сфери наукового пізнання. *Актуальні проблеми соціальної сфери* : зб. наук. роб. викл. і студ. Вип. 4, 2015. С. 8-10

21. Павлик Н. Програма педагогічного експерименту з організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. Вип. 64, 2018. С. 166-169

22. Павлик Н. Роль неформальної освіти у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. Інституту інноваційних технологій змісту освіти МОН України. Вип. 86. Ч. 2, 2015. С. 70-77

23. Павлик Н. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с.

24. Петренко С. Сутність та особливості українських платформ масових відкритих онлайн-курсів. *Інноватика у вихованні*. Вип. 11. Т. 2, 2020. С. 165-172

25. Петровська К. Дослідження готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до неформальної освіти. *Професійна підготовка фахівців*

соціальної сфери : надбання, проблеми, перспективи : матеріали III Всеукр. наук.-прак. онлайн-конф. 27-28 жовтня 2022 р. Хмельницький, 2022. С. 44-47.

26. Каталог кращих практик і проектів організації неформальної освіти : у навчальних закладах України ; у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери / за заг. ред. Надії Павлик. Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017. 84 с.

27. Попова А. Професійне становлення соціального працівника у контексті освіти впродовж життя. *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих : світовий досвід, українські реалії і перспективи* : зб. наук. ст. Київ, 2018. С.141-145

28. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 року № 2145-VIII (зі змінами від 10.12.2023 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

29. Сагач Л. Масові відкриті онлайн-курси - частина сучасного освітнього процесу у вищій освіті. *Забезпечення якості вищої освіти* : зб. матер. наук.-мето. конф. 10-12 квітня 2019 р. С. 262-263

30. Самойленко О., Андрющенко Я. Масові відкриті онлайн курси як важливий елемент фахової підготовки студентів. *Інтелектуальні системи прийняття рішень та проблеми обчислювального інтелекту* : зб. наук. пр. Залізний порт, 2014. С. 166-168

31. Синишин Л. Місце неформальної освіти в процесі підготовки студентів закладів вищої освіти. *Наука і освіта в інтелектуально-інноваційному розвитку суспільства* : матер. міжнар. наук.-прак. конф. 16-17 травня 2019. Бережани, 2019. С. 433-438

32. Соціально-педагогічний потенціал шкіл неформальної освіти : навч.-метод. посіб. для студ. пед. навч. закл., соц. працівників, психологів / уклад. В. Березан, Н. Панченко, В. Лобанова. Полтава : ПНПУ, 2021. 78 с.

33. Стукалова Т. Розвиток професійної компетентності педагогів у умовах неформальної освіти. *Освітні інновації : філософія, психологія, педагогіка* : зб. наук. ст. Т. 1, 2020. С. 133-137

34. Шарова Т. Цифровий формат освіти та комунікація: огляд онлайн курсів. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 трав. 2020 р. С. 144-149.

35. Шарова Т., Шаров С. Масові відкриті онлайн курси як можливість підвищення конкурентоспроможності фахівця. *Молодий вчений*. № 9.1 (61.1), 2018. С. 137-140

36. Шуневич Б., Рак Н. Перспективи використання масових відкритих онлайн-курсів у закладах вищої освіти України. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. Вип. 34, 2019. С. 271-278